

Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)

www.bestdergi.net

Hoca Ali Rıza'nın Sanat Anlayışı ve Taş Baskı Resimlerinin Sanat Eğitimindeki Önemi

Mustafa Lütfi Ciddi
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Bu makaleye atf için:

Ciddi, M.L. (2017). Hoca Ali Rıza'nın sanat anlayışı ve taş baskı resimlerinin sanat eğitimindeki önemi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 1(1), 25-30.

To cite this article:

Ciddi, M.L. (2017). Hodja Ali Rıza's artistic perspective and the importance of his lithographic artworks in art education. *Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal)*, 1(1), 25-30.

Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi):

Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi); ulusal, bilimsel, hakemli ve Türkçe bir dergi olarak yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bu dergide; bilim, eğitim, sanat veya teknoloji ile ilgili özgün kuramsal çalışmalar, literatür incelemeleri, araştırma raporları, sosyal konular, kitap incelemeleri ve araştırma makaleleri yayınlanmaktadır. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin daha önce yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere herhangi bir yere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Bu makale araştırma, öğretim ve özel çalışma amaçları için kullanılabilir. Herhangi bir formda, kısmi veya bütün olarak yeniden basımı kesinlikle yasaktır. Makalelerinin içeriğinden sadece yazarlar sorumludur. Dergi, makalelerin telif hakkına sahiptir. Yayıncı, araştırma materyalinin kullanımı ile ilgili olarak doğrudan veya dolaylı olarak ortaya çıkan herhangi bir kayıp, eylem, talep, işlem, maliyet veya zarardan sorumlu değildir.

Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal):

Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal) is published twice a year as a national, scientific, refereed and Turkish journal. In this journal, original theoretical works, literature reviews, research reports, social issues, psychological issues, curricula, learning environments, book reviews, and research articles related to science, education, art or technology are published. The articles submitted for publication must have not been published before or sent to be published anywhere. This article may be used for research, teaching, and private study purposes. Any substantial or systematic reproduction in any form to anyone is expressly forbidden. Authors alone are responsible for the contents of their articles. The journal owns the copyright of the articles. The publisher shall not be liable for any loss, actions, claims, proceedings, demand, or costs or damages whatsoever or howsoever caused arising directly or indirectly in connection with or arising out of the use of the research material.

Hoca Ali Rıza'nın Sanat Anlayışı ve Taş Baskı Resimlerinin Sanat Eğitimindeki Önemi

Mustafa Lütfi Ciddi

Özet

Bu makalede Hoca Ali Rıza'nın taş baskı eserlerinin sanat eğitimindeki yeri incelenmiştir. Ali Rıza Bey; arkadaşları, öğrencileri ve meslektaşları arasında "hoca" olarak biliniyordu. Hoca Ali Rıza, Türk resim sanatının gelişiminde önemli bir basamak olan Harbiye Mektebi'ndeki sanat eğitimciliği görevinin yanında, Harbiye Matbaasında da baş ressamlık görevini sürdürmüştür. Çeşitli nedenlerden o dönemde öğrencilerin modelden çalışma olanağı olmadığından dolayı, kendisi; doğa görünümleri, kır evleri, çeşmeleri ve hayvan figürlerinden oluşturduğu karakalem çalışmalarını, taş baskı eserlere çevirerek çoğaltmış ve albümler oluşturmuştur. Oluşturduğu bu albümleri çalışabilmeleri için öğrencilerine dağıtmıştır ve öğrencilerinin sanat anlayışlarına ve uygulamalarına tesir etmiştir. Bu durum, döneminde Hoca Ali Rıza'nın sanat eğitimine verdiği önemi hem de baskı resminde ulaştığı noktayı göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Ali Rıza, Taş baskı, Resim, Harbiye Mektebi, Sanat eğitimi

Hodja Ali Riza's Artistic Perspective and the Importance of his Lithographic Artworks in Art Education

Abstract

This paper analyzes the place of lithographic works of Hodja Ali Rıza in art education. He was known as "hodja" among his friends, his students and his colleagues. Hodja Ali Rıza has been the chief painter in the Harbiye Printing House as well as being an art educator in Harbiye Mektebi, an important step in the development of Turkish painting art. Because of various reasons, there is no opportunity for the students to work in the model at that time; he reproduced charcoal drawings created by nature views, country houses, fountains and animal figures by converting them into lithographic works and created albums. These albums he has created have been distributed to his students who worked on those and have influenced the students' artistic understanding and practices. This situation is essential in terms of showing the importance of Hodja Ali Rıza in art education and the point he reached in the printing picture during his period.

Key Words: Hodja Ali Rıza, Lithography, Painting, Harbiye Mektebi, Arts education

Giriş

19. yüzyılın başlarında Türk resim sanatının batılı anlamda yeni yeni gelişmeye başladığı düşünüldüğünde, sanatsal anlamda baskı resim tekniğinin ilk uygulayıcıları arasında önemli bir yeri olan Hoca Ali Rıza'nın, taş baskı eserleri hem sanatın gelişimine, hem de döneminde sanat eğitime verdiği önemi göstermektedir. Harbiye'deki resim hocalığına 1910'a kadar devam eden, aynı zamanda Harbiye Matbaası baş ressamlığı görevini de yürüten Hoca Ali Rıza, bu görevi sırasında sanat eğitimi için otuzar model içine alan üç albümü bastırarak, talebelerine ders aracı olarak dağıtmıştır (D.A.S., 1982). Bu albümler memlekette resim sevgisinin ve zevkinin yayılmasına hayli hizmet etmiştir. Emekli olmadan önce de hariçteki matbaalar hesabına da sivil mektepler için modeller hazırlamış ve bunlar da kitapçı Karabet tarafından 1902'de basılmıştır (Sanal Müze, 2016). Bugün tam bir koleksiyonu nadir bulunur, modellerden ibaret albümleri ve içinde dikkat çeken resimlerden 24 tane vardır. Her ne kadar bu anlayışta sanat eğitimi günümüzde kullanılmasa da o dönemde Avrupa'da yaygın olarak kullanılmaktaydı (D.A.S., 1982). Hoca Ali Rıza'nın yirminci yüzyıl başında, resim dersleri verdiği okullarda kullanılmak üzere hazırladığı taşbaskı örnek resim albümleri, batı tarzı resim geleneğinin Ülkemizdeki oluşum sürecinde önemli bir eğitim ögesi olarak dikkate alınması gereken bir olgudur (Gürel, 2013).

Hoca Ali Rıza

Bir İstanbul aşığı olan Hoca Ali Rıza 1858'de Üsküdar'ın Ahmediye Mahallesi'nde dünyaya geldi. Babası Üsküdarlı Süvari Binbaşı Mehmet Rüştü Efendi'dir. İptidai ve Rüştüye eğitimini Üsküdar'da tamamladı (Ünver, 1949). Askerî İdadî yıllarında da oldukça başarılı çalışmalar gerçekleştirmiş; Osman Nuri Paşa, Süleyman Seyyid ve Mösyö Gués (Kez) gibi dönemin seçkin hocalarından resim dersleri alarak Harbiye'den Mülâzım-ı Sani (Teğmen) rütbesiyle 1884'te mezun olmuştur (Boyar, 1948).

Ali Rıza Bey'in bilhassa resme olan meyli ve bağlılığı ve muvaffak olması meclisi maarifi askerinin dikkatini çekerek 1883'de Harbiye Mektebi'nde İkinci Mülazımlıkla çıktığı zaman doğrudan Nuri Paşa'nın resim dersine muavin tayin edilmiştir. Muavinliği esnasında talebe ile en çok meşgul ve onları sanat için aydınlatan Rıza Bey olmuştur. Nuri Paşa ile birlikte orduda eli boya ve fırça kullanmaya layık zabıtlar yetiştirmiştir. Resim muavinliğine ilave olarak o vakitler Harbiye Mektebi'nde kurulan zadedgân sınıfları resim muallimliği de verilirdi. Ömrünün kırk yedi yılını eğitimcilikle ve resim çalışarak geçirmiştir. 1911'de Kaymakam (Yarbay) rütbesiyle emekli oldu. Meslek yaşamı boyunca sayısız öğrenci yetiştirdi (Turgut, 1999).

Bu okulun dışında Üsküdar Kız Sanat Okulu, Çamlıca Kız Sanat Lisesi, Darüşşafaka gibi birçok okulda da resim öğretmenliği yapan Hoca Ali Rıza birçok öğrenci yetiştirdi. Yetiştirdiği bu öğrenciler arasında Sami Yetik, Üsküdarlı Cevat, Dr. Hikmet Hamdi, Osman Asaf, Arif Müfit, Süheyl Ünver, Celal Esat Arseven gibi Türk resim sanatında önemli yeri bulunan birçok sanatçı yer almaktadır (Bolel Koç, 2004). Önemli görevler üstlendi. Bunlardan 1909'dan 1912'ye kadar sürdürdüğü, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Başkanlığı ilgi çekicidir. Dostları, öğrencileri, meslektaşları arasında eğitimcilik yönüyle saygı uyandıran "hoca" sıfatıyla tanınırdı (Turgut, 1999).

Taş Baskı Resimleri

Ali Rıza Bey, sistemli çalışma düzeni ve araştırmacı kişiliğiyle çağdaşlarından farklı bir üslup anlayışı geliştirdi. Çok yoğun çalıştığı halde, ruhundaki sanat aşkı bir gün olsun azalmadı. Sanatının ilk yıllarında kendisine İtalya'da eğitim olanağı tanınmış; ancak çıkan bir kolera salgını nedeniyle bu ülkeye gidememiştir. Çağdaşlarının birçoğundan uzak kalmasına rağmen, Hüseyin Zekâi Paşa (1859-1919), Süleyman Seyyid Bey(1842-1913), Üsküdarlı Hasan Rıza (1864-) gibi Harbiyeli olan Üsküdarlı ressam dostlarıyla doğanın ıssız köşelerini betimlemiştir. Kuşkusuz dönemin geleneksel yapısından kaynaklanan bazı etkenler de bu sanatçıları doğaya yöneltmiştir. Çünkü bir askerinin kalabalık insan grupları arasında çalışması toplum tarafından hoş karşılanmıyordu (Turgut, 2001).

Ali Rıza Hoca daha önceleri öğrencilerin çalışmaları için hazırladığı resim albümlerinin uygulamadaki aksaklıklar yarattığını görerek talebelerine tabiattan resim yaptırmış, modelleri kopya ettirmemiş gerektiğinde onları menetmiş ve "Ressamlık tabiattan çizmektir modelden çizmeye çalışan tabiattan çizerken muvaffak olamaz" demiştir. Bir usule saplanıp kalmamış ve iyi olan her tarzı deneyerek kabul etmiş ve sonra herkese tavsiye etmiştir. (D.A.S., 1982). O dönemde batıda bile kopya resimler üzerinden çalışmalar yapılmaktaydı.

Öğrencilerin çalışmaları için yapılan taş baskılar hakkında detaylı bilgiyi Haşim Nur Gürel'in yaptığı bir araştırmasından elde etmekteyiz.

Rahmetli Süheyl Ünver'in verdiği bilgilerde ve çeşitli koleksiyonlarda tespit ettiğimiz taşbaskı albüm kapaklarından Hoca'nın 1888, 1902 ve askeri okullardaki yardımcısı Sami Bey'in (Yetik) 1911 yıllarında taş baskı albümleri gerçekleştirdiğini bilmekteyiz. Bazı baskıların Harbiye Matbaası'nda, bazılarının da sivil okullar için Karabet adlı bir şahsa ait matbaada gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Hoca'nın Harbiye Mektebi'ndeki her üç sınıf için 30 örnekle 3 albüm hazırladığını söyleyen Süheyl Ünver'e karşın, 1888 tarihli albümün üzerindeki "32 adedi havidir" notunu doğru kabul etmek durumundayız. Elimize geçmeyen ikinci sınıf albümünde de 32 örnek olduğu kabul edilebilir. Üçüncü yıla ait albüm kapağında içerisinde iki farklı boyutta "üç cüz" örnek olduğunu anlamaktayız. Birinci cüz için 14-24 sayısı verildiği için bu albümde 42 veya 72 adet taş baskı örneği olduğunu varsayabiliriz. 120 yıllık bu ilk baskıların toplam adedi de bu durumda 106 veya 136 olarak düşünülebilir (Gürel, 2013).

20 yıl sonra Harbiye Matbaası'nda tekrar basılan bu albümlerden, elimize geçen üçüncü seneye ait olanının kapağında içindeki taşbaskıların sayılarına ilişkin bir bilgi yoktur. Bu edisyonun da en az 3x 24, yani toplam 72 adet veya ilk edisyon ile aynı sayıda olduğu varsayılabilir. Karabet matbaasının da 3x 24 adetlik bir edisyon yaptığı anlaşıldığından, yukarıdaki bilgilerden üç farklı zamanda ve yerde basılmış, üç ayrı nitelikte toplam 9 albümden ve toplam sayı olarak da 300 adede yaklaşan taşbaskı örneğinin varlığından söz edilebilir (Gürel, 2013).

Bazı modellerin tekrarının somut kanıtı olarak, aynı taşbaskı konusunun imzalı ve imzasız olarak ve farklı kalitelere örnekleri ile karşılaştırılması gösterilebilir. Burada önemli olan konu Ali Rıza Bey'in "Meşk Örneklerinin "korsan" olarak başka matbaalarda üretilip üretilmedikleri konusunun açıklığa kavuşturulmasıdır. Hoca Ali Rıza'nın tam takım taşbaskı örneklerini incelemek fırsatını henüz edinemediğimizden, ancak tespit edebildiğimiz albüm kapakları ve taşbaskı örneklerini birlikte değerlendirerek bazı yorumlar yapabiliriz. Elimize geçen albüm kapaklarından ve baskılardan yola çıkarak 4 boyutta taşbaskı örneğinden veya modelinden söz edilebilir: A - (17x25 cm), B - (21x 28,5 cm), C - (25x35 cm), D - (27x38 cm).

Resmedilme tekniklerine ve konularına göre ise, Hoca Ali Rıza'nın "taşbaskı meşkler/modelleri" ise, basit ve kolay olanlardan zor ve karmaşık olanlara şöyle sıralanabilirler:

A-Geometrik Şekiller: Birkaç tane basit küpten çok sayıda geometrik biçimin içi içe geçtiği kompozisyonlara, çizgisel ve gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

B-Basit Ev Eşyaları: Önemli bölümü sanatçının kendi kullanım nesnelere veya ziyaret ettiği ev ve kahvehanelerde gözlemlediği nesnelere oluşan nesnelere grubu. Cezve ve fincanlar, maşrapa, komodin, mumluk gibi çizgisel ve gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

C-Karmaşık Nesnelere veya Çok Sayıda Nesnenin Yan Yanaya Getirildiği Kompozisyonlar: Semaver, mangallı kompozisyon, kahve ocağı, zeytinyağı tenekesi ile şişe ve huni gibi çizgisel ve gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

D-Çiçekler: Gül, boru çiçeği gibi çizgisel ve gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

E-Meyveler: Elma, armut, üzüm, mürdüm erikleri gibi çizgisel ve gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

F-Hayvanlar: Cıvcıvlar, tavuklar, ördekler, kazlar, aslan gibi gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

G-Ağaçlar: Çam ağaçları, çınarlar gibi gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

H-İnsan Yapısı Manzaralar: Küçük evler, yıkıntılar, çeşmeler, köprüler gibi gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

I-Küçük Kır Manzaraları: Ağaçlar ile küçük mimari yapıların birlikte ele alınması gibi gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

J-Büyük Kır Manzaraları: Ağaçlar ile köy evleri veya konaklar ile yalıları gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

K-Deniz, Sandal ve Yelkenlileri de İçeren Manzaralar: Gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler.

L-İstanbul Manzaraları: Yalılar, Üsküdar'dan, Kuzguncuk'tan, Haliç'ten gölgelendirilerek tasarlanmış örnekler (Gürel, 2013).

Hoca Ali Rıza'nın taş baskı resimlerinden bazı örnekler Resim 1'de verilmiştir.

Resim 1. Hoca Ali Rıza'nın Taş Baskı Resimlerinden Bazı Örnekler (Kaynak: Sanal Müze, 2016)

Sonuç

Hoca Ali Rıza'nın kişiliği ve nasıl yaşadığı konusunda bize desenleri ipuçları sunmaktadır; Hoca sayısız desenlerinin arasından seçkiler yaparak bu taş baskı albümü dosyalarını oluşturmuş olması önemli ve farklılık yaratan bir olaydır. Bu taşbaskıların çok sayıda basılmaları ve sanatçının sayısız öğrencisi tarafından örnek alınmaları nedeni ile çok daha geniş bir kitleye ulaşmıştır. Hoca'nın desenleri, aile fertlerini ve diğer özel koleksiyonerlerin özel dosyalarında 70-80 yıl kapalı kalabilmiş iken, taş baskıları çoklukları nedeniyle elden ele dağılmışlar ve belli ederler karşılığında sanatseverler arasında dolaşmıştır. Taş baskı resimlerinin çokluğuyla Hoca Ali Rıza'nın kişiliği, eğitim sistemi, yaşadığı dönem ve onun çevresine nasıl baktığı çokça insan tarafından, aradan geçen yaklaşık yüz yıllık sürece rağmen daha iyi anlaşılma fırsatı vermiştir (Gürel, 2013).

Hoca Ali Rıza, bu duyarlılığını koruduğu yağlıboya çalışmalarında da çok sayıda yapıta imza atar. Desenlerinde ve suluboya çalışmalarında; kuyu başları, kayalıklar, tepeler ve üzerinde yükselen fıstık ağaçları, Üsküdar'ın eski evlerle çevreli sokaklarını resimleyen Hoca Ali Rıza, yağlıboyalarında Üsküdar, Çamlıca, Kayış Dağı, Haydarpaşa, Dudullu Köyü, Pendik Paşabahçe, Değirmendere, Bursa sokakları, tepeleri ve mimari yapıları yaşamsallık kazanır. (Giray, 1999) Nüzhet İslimyeli de onun hakkında şu sözleri söyler; “O, aynı zamanda Türk resmine millî ruhu veren ilk sanatçımızdır. Onun eserlerinde yalnız Boğaziçi'nin ve özellikle fakir Üsküdar'ın tabîi güzellikleri görülmez; aynı zamanda huşû içinde koskoca bir tarih seyredilir. İnsan onlarda gerçekten ruhunu ve benliğini bulur” (İslimyeli, 1965).

Onun seçkin öğrencilerinden olan Sayın Dr. Süheyl Ünver hocasını özetle şöyle canlandırıyor: Nefes alır gibi resim yapardı. Görüpte ilgilendiği şeylerin resimlerini “Kırkanbar” adını verdiği cep defterine geçirirdi. Ecdadının oturduğu yerleri, bucakları, oradaki samimi ruh asaletini bizlere yadigar bıraktı. (Taşlıçalı, 1979)

Genç öğrencilerine verdiği öğütlerle vatan ve sanat sevgisi aşılamıştır. Çok sevdiği öğrencisi Süheyl Ünver'e bir öğütünde şöyle söylemiştir: "...En ufak bir kâğıdı bile atma. Hoşa giden herşeyi kaydet. Memleketimizin millî abide ve evlerini tespit et. Dostlara ağırlık verme ve onları sık sık taciz etme. Fakirlere acı! Bize hizmet eden zavallıları minnetle yâd ederek gönüllerini şad et. Onların yardımına koş. Derviş olmayarak derviş meşreb ol. Daima faydalı şeylerle meşgul olarak çalış. Güzel sözlerle ruhunu incelt. Güzel resimli defterler doldur. Küçükleri sevindir. Her türlü mahlûka acı. Örnek bir vatanperver ol!" (Sayar, 1994).

Bir çok eser yapmıştır geniş şöhret ve kabiliyet yanında son derece alçak gönüllü ve iyi bir insan olan Hoca Ali Rıza 1930 yılında aramızdan ayrılmıştır. Onun sanatçı ve sanat öğrencilerine vermiş olduğu öğütler ise şu şekildedir:

- "Can sıkılınca resim yapmayı bırakmalıdır. İstek baki iken terk olunursa yine istekle çalışmak müyesser olur."
- "İnsan yaptığı anlar ve anlayarak yaparsa terakki eder. Terakki ettikçe hevesi artar. Aşk olmayınca meşk olmaz darbimeselince şevkü muhabbet, sâyü artırır."
- "Resim anlayarak çalıştıkça terakki eder."
- "Her bir güçlüğün iki kolaylığı vardır."
- "İslam ve Türk aleminin bedii zevklerinin kemalini gösteren eserleri toplamağı ve bunu bir meslek ittihaz ederek anda ihtisas sahibi olmağı gönümce pek muvafık buluyorum."
- "Ressamlarda bir zerafet ve incelik vardır."
- "Resim insanın dikkat nazarını artırır."
- "Ressam gördüğünden bir zevk alır. Ruhü mütehasis olur. Güzel resimden güzel bir manzara karşısında gibi ruhu mütelezziz olur."
- "Sanayi Nefise Mektebinden gayri mekteplerdeki resim dersinden ressam olacak kadar sermaye elde edilemez. Ancak bedii zevkinin neticesiyle gözün iyice görebilmesi temin edilmiş olur."
- "Çizmek yazmanın birbirinden ayrılmaz arkadaşıdır."
- "İnsanda ruhun yükselmesine sebep olan üç şey vardır ki bunlar da resim, musiki ve şiirdir. Bunların içinde en müfidi ve en mühimmi resimdir."
- "Bir sinema şeridi hiç bir ses ve yazı olmasa bile yalnız resmile bir vakayı seyreden halka ifham etmesi hasebiyle resmin ehemmiyetinden daha fazla bahse lüzum yoktur."
- "Resim umumi bir dildir. Bu dilden dilsiz çocuklar, vahşiler dahi anlar."
- "Resim yaptıkça ellerin terbiyei mihanikkeyesi terakki eder. Resim yapanlar en ince el hareketlerini yapmağa muktedir olurlar."
- "Resim yapmak demek yalnız parmakları, elleri, kolları faaliyete getirmek değil, ruhun hemen bütün melekâtını, melekâtı fikriye, hissiye ve iradesini faaliyete getirmek demektir."
- "Resim yapanlar dikkatin, idrakin öyle yüksek bir derecesine varırlar ki onların gördüklerini herkes göremez ve eşyadan anladıklarını herkes anlayamaz."
- "Ressamlık en son şekli tekamüle varmış bir dikkattir. Derecesine göre herkes resim yaparak bu dikkat terbiyesini alabilir."
- "Resim yapmak tekamül ettikçe şahsın zekasını kemale doğru sürükler. Tabiatıta gördüklerinin kemalini anlar, büyüklüğü ve kemalatı idrak ettirir."
- "Ressamların idraki resimle iştilig etmeyen bütün insanların idrakinden daha yüksektir." "Dünyanın fezayı irfanında yükselmek için okuyup yazmak ve resim yapmak gibi iki kanada ihtiyaç vardır."
- "Bir milletin ressamlarının, ediplerinin, şair ve musikişinaslarının tekamülleri derecesi o milletin tarihi temeddüdünde derecei kemalinin miyarıdır."
- "Dikkatsiz, akılsız adam resim yapamaz. Resim dikkattir. Ressam dikkatin olanca faaliyetiyle çalışacaktır. Ressamlık en son tekamül şekline varmış bir dikkattir."
- "Mekteplerde resim göstermekten maksat ressam yetiştirmek değil terbiyedir. Yani resim yaptırarak elleri ve zihni becerikli bir hale getirmek, mütefekkir, hassas ve iradeli insanlar yetiştirmektir."
- "Terbiyece fena bir müşahedenin mahsulü olan güzel bir resimden; iyi bir müşahedenin mahsulü olan kaba zevksiz bir resim daha hayırlıdır. Mektepte resimden asıl maksat bu müşahede , müşahedenin neticesi olan fikri terbiyedir."
- "Aleumum tabiatıta resim yaparken iki saatten fazla çalışmamalı. Hem mahzurları vardır; hem de ışıkların, gölgelerin yerleri değişir."
- "İnsan resim yaparken ekseriyetle kendi hatasını göremez. Fakat başkasının hatasını çabuk görür." (Ünver, 1949)

Kaynaklar

- Boyar, S. P. (1948). *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti Devirlerinde Türk Ressamları, Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Jandarma Basımevi, s.78
- D.A.S. (1982). *Boğaziçi Ressamı Hoca Ali Rıza*, Tarih Ve Edebiyat Mecmuası, yıl: 18 sayı: 3 s.40-45
- Giray, K. (1999). *İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonundan Örneklerle Manzara*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, s.90
- Gürel H.N. (2013). *Hoca Ali Rıza (1858-1930) Yüzelli Yaşında – Taşbaskılar*.
<http://www.sanalmuze.org/sergiler/view.php?type=1&artid=829> (2013, Mayıs 24)
- İslimyeli, N. (1967). *Türk Plâstik Sanatçılar Ansiklopedisi*. Ankara: Ankara Sanat Yayınları, C.1, s.17
- Sayar, A.G. (1994). *A. Süheyl Ünver, Hayatı Şahsiyeti ve Eserleri, 1889-1986*, İstanbul: Eren Yayınları, s.102
- Bolel Koç, P. (2004). *Ressam Hoca Ali Rıza' nın Bilinmeyen Desenleri*, 1.Üsküdar Sempozyum Bildirileri, 2. cilt s.224.
- Sanal Müze (2016). *Sergiler, Taş Baskılar*. <http://www.sanalmuze.org/sergiler/index06.htm>
- Turgut, N. (1999). *Türk Sanatında İstanbul Tutkunu Bir Resim Ermişi Hoca Ali Rıza*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul. s. 128 -180
- Turgut, N.. (2001). *Türk Sanatında Hoca Ali Rıza*. Sanat Çevresi Dergisi, 275, 4-15, s.9
- Taşlıçalı, N. (1979). *Yaşadığı Devri Yaşatan Ressam Hoca Ali Rıza*. Hayat Tarih Mecmuası: yıl.15 sayı.7 s. 65
- Ünver, A Süheyl.(1949). *Ressam Üsküdarlı Ali Rıza, Hayatı ve Eserleri-1858-1930*. İstanbul: Kemâl Matbaası, s.6
- Ünver, A.S. (1949). *Ressam Ali Rıza, Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: Kemal Matbaası. s. 11 -12

Yazar Bilgileri

Öğr.Gör. Mustafa Lütfi Ciddi
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Seydişehir Meslek Yüksekokulu
Seydişehir/KONYA
İrtibat yazar e-posta: lutficiddi@gmail.com
